

אוצר כתבי-עת תורניים

פנחס וולמן צמיר

"אוצר כתבי-עת תורניים, שהופיעו בא"י, באירופה, באפריקה, באמריקה ובאסיה, בשנות תנ"א עד תש"ח (1691-1948), הוצאת המכון לחקר בעיות היהדות החרדית ניו-יורק ה'תשי"מ. בעריכת הרב ד"ר יצחק לוין. 315 עמ.

"בית המדרש" הופיעו בקראקא, מונטרה, גריבה; בשם "בית ועד לחכמים" הופיעו בלונדון, ניו-יורק, יאססי, סאטמאר; בשם "גדיל תורה" הופיעו באודסה, ברלין-קראקא, סלוצק-בבורויסק, ניו-יורק, ורשה – פרגה; בשם "כנסת ישראל" הופיעו בוויילנה, ניו-יורק, סלבודקה-ווילימפולה, סלבודקה – ירושלים, וכו'.

ונציין כאן לדוגמה אחדים מכתבי-העת והמאספים התורניים.

"בית אברהם", וורשה, הופיע כירחון לתורה, ליהדות ולחיי הישיבות, תורכו: ר' ליבל עלבינגר. כנראה שהירחון נוסד ע"י תלמידי האדמו"ר ר' אברהם בורנשטיין מסוכטשוב, בעל "אגלי טל" ו"אבני נזר", המשתתף בו בחידושי תורה שלו ושל אביו, ר' זאב נחום בורנשטיין, מחבר ספר "אגודת אזוב" וכו'. מאסף "בית הכנסת מתל אביב בעריכת דוד צבי פנקס, מראשי ביהכ"נס הגדול בת"א יצא בהשתתפות הרבנים בן ציון מאיר חי עזיאל, הרב צבי יהודה קוק, הרב כתריאל פישל טכורש, פרופ' יוסף פטאי. הופיע בו מאמר מאת ד"ר מאיר באלאבן "בתי כנסת מבצרים בפולניה". כמו-כן השתתפו בו עשרות גדולי ישראל ידועים כגון: הרב ראובן מרגליות, הרב יצחק ידידיה פרנקל, הרב ד"ר שמואל גרינברג, הרב ד"ר יוסף שאפראן, הרב איסר יהודה אונטרמן, הרב שלמה זיין, הרב פרופ' שמחה אסף.

"הדנו" הופיע בשנות תרפ"ה-תרצ"ה כבטאון תורני-מדעי ע"י הסתדרות תלמידי ישיבת רבנו יצחק אלחנן בניו-יורק. פורסמו בו מאמרים בהלכה בשם ר' יוסף דוב סולוביצ'יק (ע"י אביו ר' משה סולוביצ'יק) והר"מ ר' דובער רבל. מתלמידי הישיבה השתתפו אליעזר כ"ץ,

אוצר בלום ממש מוצא הקורא בעינו בספר זה, המגלה לנו בפעם הראשונה כתבי-עת תורניים, שהוציאה היהדות החרדית כמעט בכל העולם, הרבה זמן לפני הופעת השבועונים והירחונים המודרניים שבתקופתנו.

שמות מאות העורכים והמחברים מן התקופות הקדומות הן ידועים לכל ידע ספר ובעיקר הספרות התורנית, כמו: הרבנים יעקב שפורטש ושלמה די אוליביירה, מנהלי הישיבה הספרדית "עץ חיים" באמסטרדם, שהוציאו ב-1691 מאסף "פרי עץ חיים", 13 כרכים של תשובות, או בגריבה-טונים הופיע "אוצר התורה" בעריכת שושן הכהן, ובין השמות של חכמי ספרד המשתתפים בו, מוצאים: אליהו בן יעקב אלגז (מזכיר הרבנות הראשית בתוניסיה) ר' משה מאיר חי אליקים (רב ראשי בקאסאבלאנקה), ר' ברוך טולידאנו, בנו של ר' יעקב טולידאנו אב"ד מכנאס.

מפאת ההכרח לקצר, אי אפשר היה להביא במסגרת צרה זו פרטים מעניינים על תוכן המחקרים, החבורים והשו"ת של כל אחד מגדולי ישראל שהזכרו כאן. מדוגמאות אחדות שהובאו כאן אפשר לקבל מושג על שאר מאות כתבי-העת שבספר על איכותם וערכם הספרותי ההיסטורי העצום.

מאות כתבי-עת תורניים הופיעו בא"י, בארצות אירופה, אפריקה, אסיה ואמריקה. אפילו בשנגהאי, סין, שמה גלו בני ישיבות פולין וליטה בזמן מלחמת העולם השנייה יצאו כתבי-עת תורניים. ונוכל לתת כאן רק כמה פרטים מעניינים דוגמאות, למשל, כתבי-עת בשם "אור תורה" הופיעו בלבוב, ירושלים, לונדון, קליינווארדיין ובשנגהאי; כתבי-עת בשם

אסף על דרכי התלמוד וכללי ההוראה בתשובות הגאונים.

כמו כן הופיעו ב"הדביר" מאמר בקורת של הרב שמשון רפאל הירש שתורגמו, תשובה הלכתית לנשיא הממשלה בפנחה מאת ר' עקיבא איגור (תורגמה מגרמנית) שפירסם ד"ר אנג'ל. מרוץ חיים פיק פירסם הבנה במקרא על פי כתב היתידות וכו'.

נזכיר כמו-כן את "דברי תבונה" (קובנה) שהופיעו בתר"פ בעריכת הרב ישראל זיסל דווארץ בקאמני. נדפסו בו מאמרי מוסר וגם "חלק פלמולי אורייתא". כמו-כן מאמר "עת לעשות" מאת ד"ר נתן בירנבוים, "חשובנו של עולמנו" מאת י. ז. פלטיץ, "יראה ושמחה" מאת הרב זאב העללער וכמו-כן חידושי תורה מאת הרב משה מרדכי עפשטיין (אב"ד ור"מ דסלבודקה) הרב יחזקאל אברמסקי, (אז אב"ד סמאלעוויטש רוסייה) הרב שמחה שלמה גיטלאוויץ (ר"מ "עטרת צבי" בקובנה), הרב שמואל ילוב (רב בסיריקיז אמריקה) וכו'.

"שומר ציון הנאמן" (אלטונה, גרמניה) נחשב בכתב-עת תורני ראשון וחשוב שהופיע ברציפות (222 חוברות) ב-10 שנות תר"ו-תר"ז בעריכת ר' יעקב יוקב אטלינגר בעל "ערוך-לנר" ור"ר שמואל ברי' יוסף אנוך (חלק גרמני). מטרתו היתה כפולה: להלחם בהשפעת המתבוללים ומתקני הדת החדרת אהבה למסורה ולקדש האומה. תכנו בעיקר היה מחקר התלמוד ונושאי כליו ובטאון להשקפת עולמה של היהדות בכל שטחי החיים.

בין גדולי הרבנים שהשתתפו בו היו ר' יעקב קפיל מווארמס, ר' חיים יוסף פאלק מטרביטש, ר' יעקב צבי מעקלענבורג בעל "הכתב והקבלה", ר' עקיבא איגור מכתב על "בכורי יעקב", ר' יצחק דוב באמברגער מווייצבורג, ר' שלמה זלמן אורלמן ממאקאווא בעל "יריעות שלמה". ר' עזריאל הילדסהיימר, ר' עזריאל גרין

אשר זיו, מאיר קארלין וכו' כמו-כן השתתפו ר' שמואל ק. מירסקי, ר' אהרן דוד בוראק, ר' אפרים מרדכי שטיינברג וכו' אחד המאספים הרבניים שהתקיים שנים רבות (תרנ"ט – תרע"ז). "וילקט יוסף" הופיע בעריכת הרב יוסף הכהן שווארץ (מונקאטש-פאקש – בוניהאד) השתתפו בו כמעט כל גדולי הרבנים וחכמי ישראל ממדינת אונגריה, ומקצת גם מגרמניה ופולין, כמו: הרב ר' אברהם יהודה הכהן שווארץ מבערגסאז, מהר"ם שיק, בעל "חתם סופר" (מכת"י), הרב ר' משה גרינוולד מהוסט בעל "ערוגת הבושם", הרב ד"ר דוד צבי האפמאן מברלין, ר' שלמה גאנצפריד מאונגוואר, ר' שמחה בונים ברייאר, אב"ד ניקולסבורג מבודמעסט, ר' עקיבא סופר אב"ד פרעשבורג. בשנת תרע"ט, עם כניסת האנגלים לירושלים, נוסד ע"י הסתדרות המזרחי הצעיר ירחון "הדביר" לתורה, לחכמת ישראל, ולספרות ישראל וגם לבעיות שהזמן גרמן.

השתתפו בו חכמי וגאוני ירושלים וסופרים חשובים, כגון, הרב אברהם יצחק הכהן קוק, ר' צבי פסח פראנק, ר' יעקב משה חרל"פ, ר' יצחק נסים, ר' זרח עפשטיין (ר"מ ישיבת תורת חיים), ר' יחיאל מיכל הורוביץ, ר' יחיאל מיכל טיקוצ'ינסקי, ר' מנחם נתן אוירבך, ר' שלמה אהרן וורטהיימר, ר' יצחק וואכטסוויגל, רבי נחום אתרוג מצפת, ר' שמואל יעקב רבינוביץ מליברפול באנגליה. ועוד.

"הדביר", הכל חומר עשיר במחקר ובחכמת ישראל, כגון, ר' אליעזר ריבלין ומאמריו על "חכמי ירושלים" וכו', ש.ח. קוק ד"ר יוסי איש ירושלים, ד"ר אריה טויבר, "חקר בתלמוד", הרב יעקב משה טולידנו, "קברי אי"י", ר' יוסף הלוי מראשון לציון, "מסגנוני הגאונים"; ר' משה אוסטרובסקי על המשפט העברי, הרב יהודה ליב פישמן על "תורת אי"י" ועל "הירושלמי והבבלי", אם מסדר הבבלי ראו את הירושלמי; ר' ישראל פורת על "תוארי חכמה בחז"ל", הרב שמחה

השתתפו בו: הרב רא"ה קוק, הרבנים הראשיים לא"י הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, הרב בן ציון חי עוזיאל, ר' יעקב משה טלידאנו, ר' משולם ראטה, ר' איסר זלמן מלצר, הרב איסר יהודה אונטרמן, הרב ר' יצחק נסים, ר' שלמה יוסף זיון, ר' מנחם כשר, ר' ראובן מרגליות, ד"ר בנימין משה לוי, ר' יחיאל מיכל טיקוצינסקי, ר' חיים יהודה לייב אוירבך, ר' שמחה אסף, ר' חנוך אלבק, הרב יוסף בלומנפלד, ד"ר חיים בראדי, כמו כן נתפרסמו דבריהם של ר' דוד צבי הופמן, ר' עזריאל הילרסהיימר, רבי צבי הירש חיות ועוד. הירחון מופיע ללא הפסקה זה 40 שנה ברמה גבוהה והפך לבטאון מרכזי לספרות תורנית ומדעי היהדות.

ממונקאטש, ר' משה בעל "חתם סופר", ר' דובער אייבנשיץ, ר' יוסף חיים קרא בעל "קול אומר קרא", ר' משה שיק, ר' נחמן נתן קורנל מירושלים, ר' יואל דמביצר מקראקא, ר' אהרן שמואל מניקולשבורג. ר' מיכל לייב הכהן מונק מדנציג וכו'.

ואחרון-אחרון: ירחון "סיני" נוסד בתרצ"ז ע"י עורכו הרב יהודה לייב הכהן פישמן (מימון). בפתחה לחוב' א' כתב: "בא 'סיני' לפענח מצפוני האור הגנוז בספרות הישראלית לכל ענפיה . . . לחדור אל ריזה הכמוסים של היהדות ולגלות את המאור הגדול שבתורת סיני לכל משפטיה והלכותיה". אחר פטירת העורך המשיך אחריו חתנו ד"ר יצחק רפאל. עד כה יצאו 84 כרכים גדרשים חומר תורני מדעי וכו'.